

חברת ת"ת – שיעורי תפלה

מן השאלות אשר תדונו בס"ד בשיעורים הבאים על ברכת יוצר אור

1. ברכת יוצר אור היא ברכה ארוכה מאוד. על מה נתקנה? על האור? על קריאת שמע? מה מאחד ומסביר את הסדר של כל האריכות?
2. המילים 'יוצר אור ובורא חושך עושה שלו' ובורא את הכל' מיוסדים על הפסוק בישעיה פרק מ"ה א'-ז': 'כֹּה אָמַר ד' לְמַשִּׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ... יוֹצֵר אֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שְׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע...'. אלא שאנשי כנסת הגדולה שתקנו הברכה תקנו לישנא מעליא (לשון מעולה) 'הכל' במקום 'הרע' (ברכות יא:). מי היה כורש, למה ובאיזה הקשר נאמר לו שהשי"ת יוצר אור וגו', ולמה דוקא אליו? האם יש איזו שייכות בין המלים הללו והנבואה לכורש לברכת קריאת שמע?
3. בברכה מופיע התואר 'אלקי עולם' עבור הקב"ה (וכן בא תואר זה בברכת אמת ויציב, ולא בתפלות אחרות). מקור תואר זה ג"כ בספר ישעיה. באיזה הקשר בא תואר זה בנביא, מה משמעות התואר ולמה בא פה?
4. המלה 'לבדו' מופיע פעמיים בברכה. מלה זו יכולים לכאורה להוסיף בהרבה מקומות בתפלה, ולמה היא באה דוקא בשתי מקומות אלה? מה רוצים לומר או להדגיש?
5. בסוף הברכה באו שורה של תוארים 'פועל גבורות, עשה חדשות, בעל מלחמות, זורע צדקות, מצמיח ישועות, בורא רפואות, נורא תהלות, אדון הנפלאות'. על שם מה באו תוארים אלה כאן, מה רוצים להביע?
6. לפנינו היו מתפללים ללא סידורים, הש"צ היה מברך בכל רס, והרבים יצאו ידי חובתם ע"י שומע כעונה. אם ש"צ כזה טעה באמצע הברכה ולא היה יכול להמשיך, אז העומד תחתיו היה צריך להתחיל את הברכה מחדש. אין הש"צ השני יכול להתחיל באמצע ענין. אך אם הגיע לכל הפחות עד ל'והאופנים', וי"א עד ל'לק-ל ברוך', מתחיל הש"צ השני רק משם (שו"ע סי' נ"ט סעי' ה' מ"ב סי"ק כ"ז) - שמע מינה שכאן מתחיל ענין שלם חדש. מה ההסבר?
7. בתחילת הברכה מדברים אודות הקב"ה בגוף שלישי (בלשון 'הוא') 'המאיר... ובטובו מחדש...' ומיד מחליפים לגוף שני (ללשון 'אתה') 'מה רבו מעשיך... עשית... קנייך' וחוזרים לגוף שלישי 'המלך המרומם לבדו...' ושוב מחליפים לגוף שני '... ברחמיך הרבים...' ושוב לגוף שלישי 'ק-ל ברוך... הכין ופעל כבוד לשמו...'. ושוב לגוף שני 'תתברך צורנו... ישתבח שמך...'. משם והלאה בגוף שלישי 'ואשר משרתיו...'. יש הבדל דק בהרגשה אם הדיבור לפנינו או ישירות אליו. למה מחליפים כאן כל כך הרבה פעמים?
- 7.1 '... יוצר משרתים ואשר משרתיו כולם...' לכאורה הו' של 'ואשר' מיותר לגמרי. מה היה חסר אילו היינו אומרים '... יוצר משרתים אשר משרתיו כולם...'?
8. 'מה רבו מעשיך וגו' פסוק מתהלים ק"ד ברכי נפשי. לפי מנהג אשכנז מדלגים על פסוק זה בשבת. [וכן בסדר תפילה הראשון שבידינו, סדר רב עמרם גאון, בבל כלפני 1150 שנה] למה? ואם אפשר לדלג, אז לשם מה אומרים אותו בחול?
9. בחול אומרים 'תתברך ד' אלקינו על שבח מעשה ידיך' ואילו בשבת 'תתברך מושיענו על שבח מעשה ידיך'. למה?
10. בשבת מוסיפים 'הכל יודוך וכו' בראש הברכה בין 'יוצר אור' ל'המאיר לארץ'. איזו שייכות יש להוספה זו לכאן?
11. 'המאיר לארץ ולדירים עליה...'. 'לדור' הוא לשון ארמי, תרגומו של 'לגור'. כך אומר הראב"ע בתהלים פ"ד יא (על 'מדור באהלי רשע', כנר' הפעם היחיד שבא 'לדור' בתנ"ך בתוך לה"ק). למה תקנו בלשון תרגום ולא 'המאיר לארץ' וליושביה' כדומה למה שמוסיפים בשבת 'ומאיר לעולם כולו וליושביו...'?
12. בשבת מוסיפים 'אין כערכך ה"א בעולם הזה, ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא, אפס בלתיך גואלנו לימות המשיח, ואין דומה לך מושיענו לתחית המתים'. למה אומרים "אפס בלתיך", ולא "אין בלתיך" כמו השאר? ומה שייכות כל זה לברכת יוצר אור?
13. בכל יום מתפללים ביוצר על אור חדש על ציון, ובמוסף ר"ח מתפללים על מזבח חדש בציון. כאשר משווים את שתי התפלות רואים את ההקבלה שביניהן:
מזבח חדש בציון תכין ... נשמח כולנו...
אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו...
שתי התפלות דומות מאוד מצד הלשון, מה המשותף ביניהם?

יוצר חול

הוא ית' הנורא, יוצר אור וצורה ומושא, והוא ית' המלך יוצר אור=שכר ללדיקים ומושא=עונש לזבל וכו'. ע"י ישעי' מ"ד ז' וברש"י. ברוך אתה יי אלדינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל נורא: המאיר לארץ ולדירים עליה ברחמים ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית

שכח אלה מן הארץ אצל הכריאה:

נורא: מה רבו מעשיך יי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך!

מלך: המלך המרומם לבדו מאז המשבח והמפאר והמתנשא מימות עולם מלך: אלדי עולם ברחמך הרבים רחם עלינו אדון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו!

שכח אלה מן השמים - הנהייתם והרחקתם:

נורא: א' ברוך גדול דעה הכין ופעל זהרי חמה טוב יצר כבוד לשמו מאורות נתן סביבות עזו פנות צבאיו קדושים רוממי ש"י תמיד מספרים כבוד א' וקדשתו

נורא: תתברך יי אלדינו על שבח מעשה* ידיך ו[על] מאורי אור שעשית יפארוך סלה

* ע"י רש"י בראשית א, 1 = על הטוב שנפקד הנריאה

ככל יום יש המצטלות ממדשם אליו ית' ע"י כל חלקי הנריאה, וכל חלק הפועל בנריאה, "משרתיו" מוכים את מלכותו ית' - כולם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה - ומרגשים ומודיעים שאין שום השמות בינם ובינו ית' "... להקדים ליוצא וכו'", ומודיעים שקלה כל הארץ כבודו ית', ולא כבודם.

מלך: תתברך צורנו מלכנו וגאלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים

ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלדים חיים ומלך עולם כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים וכלם עושים באימה וביראה רצון קונם וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכין ומשבחים ומפארים ומעריצין ומקדישין וממליכין את שם הא' המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרים בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדשה כלם כאחד עונים ואומרים ביראה

קדוש קדוש קדוש יי צאאות

מלא כל הארץ כבודו

האופנים הם האלמים המפעילים את הטבע, והחיות (המלאכים המנהיגים את האופנים) אלה ואלה משמקקים לרכזי כבודו ית' בעולם, ומשנחם כי הוא לבדו מביא את הגאולה.

והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים, לעמדתם משבחים ואומרים

ברוך כבוד יי ממקומו

לא' ברוך נעימות יתנו / למלך א' חי וקים זמרות יאמרו ותשבחות ישמיעו [מי יקח, יאמר, ישמיע נעמדי?] כי הוא לבדו פועל גבורות, עשה חדשות בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות בורא רפואות, נורא תהלות אדון הנפלאות המתחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית כאמור לעשה אורים גדלים כי לעולם חסדו אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו מהרו לאורו השושן מוסף ר"ח: מונח חדש נציון פ... כולנו ברוך אתה יי יוצר המאורות

יוצר שבת (אשכנז)

ברוך אתה יי אלדינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל קאי על "והיה ה' למלך על כל הארץ וגו'" (ע"י רש"י על שמע)

שכח אלה מן הארץ אצל הכריאה - ע"י מאמר קא"ח

הכל יודוך והכל ישבחוך והכל יאמרו אין קדוש כיי הכל ירוממוך סלה יוצר הכל הא' הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה ומאיר לעולם כלו וליושביו שברא במדת רחמים המאיר לארץ ולדירים עליה ברחמים ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית המלך המרומם לבדו מאז המשבח והמפאר והמתנשא מימות עולם אלדי עולם ברחמך הרבים רחם עלינו אדון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו ~ ככל העולמות הוא אחד ~

אין כערכך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך אין כערכך יי אלדינו בעולם הזה ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא אפס בלתך גואלנו לימות המשיח ואין דומה לך מושיענו לתחית המתים

שכח אלה מן הארץ אצל הכריאה

ה-ל, אדון על כל הברייתים

ברוך ומברך בפי כל נשמה, גדלו וטובו מלא עולם, דעת ותבונה סבכים אותו, המתגאה על חיות הקדש, ונהדר בכבוד על המרכבה, זכות ומישור לפני כסאו, חסד ורחמים לפני כבודו.

שכח מן השמים הנהייתם

טובים מאורות שברא אלדינו, יצרים בדעת כבינה ובהשכל, כח וגבורה נתן בהם, להיות מושלים בקרב תבל, מלאים זיו ומפיקים נגה, נאה זיום בכל העולם, שמחים בצאתם וששים בכואם, עשים באימה רצון קונם. פאר וכבוד נותנים לשמו, צהלה ורנה לזכר מלכותו. קרא לשמש ויזרח אור, ראה והתקין צורת הלבנה.

שכח מן השמים הנהייתם:

שבח נותנים לו כל צבא מרום תפארת וגדלה שרפים ואופנים וחיות הקדש

לה-ל, אשר שבת מכל הברייתים

ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו תפארת עטה ליום המנוחה ענג קרא ליום השבת זה שבח של יום השביעי שבו שבת א' מכל מלאכתו ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' *שכחוהו כל היצירה*

לפיכך יפארו ויברכו לא' כל יצוריו שבת יקר וגדלה יתנו לא' מלך יוצר כל המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת קדש

שמך יי אלדינו יתקדש וזכרך מלכנו יתפאר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.

תתברך מושיענו על שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית יפארוך סלה.

תתברך צורנו מלכנו וגאלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים

* אשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם וכו'